

Het spiegelpaleis. Reflecties op de rechtspleging.

Miek Smilde en NVvR, Uitgeverij Verloren bv, 2023

Hoofdstuk: Tegenspraak

Bladzijde 78-79: **TICK THE BOX**

Anne-Marie Klijn, sinds 1990 advocaat en gespecialiseerd in het bestuurs- en omgevingsrecht, sluit niet uit zelf ooit nog eens over te stappen naar de rechterlijke macht. 'Ik verzin al drieëndertig jaar oplossingen voor soms zeer complexe problemen. Soms lijkt het me wel lekker gewoon een beslissing te nemen.'

Want dat is wat de rechter doet: knopen doorhakken. Waar Klijn, partner bij NewGround Law in Amsterdam, probeert het verhaal van haar cliënten zo goed mogelijk te vertellen om de rechter te overtuigen, krijgt de rechter een dossier voorgelegd en geeft daar een klap op. 'Ik ben als omgevingsrechtadvocaat degene die nadenkt voor mijn cliënt, de overheid, de tegenpartij én de rechter. Wij schakelen als advocaat op vier borden tegelijk. Zo bepaal ik mijn strategie. Terwijl de rechter degene is die een einde aan de discussie kan maken door een beslissing te nemen.' Wat Klijn betreft zou die beslissing eerder mogen vallen. Te vaak duren procedures over milieunormen, bouwvergunningen en natuurgebieden te lang. Klijn wijt dat primair aan het systeem. 'Toen ik begon als advocaat werden ellenlange juridische betogen gehouden. Om daaraan een einde te maken, ging de bestuursrechtspraak over tot wat wij het tick-the-box-systeem noemen. Dat was niets meer dan het afvinken van noodzakelijke stukken. Na de toeslagenaffaire brak het besef door dat er toch beter naar partijen moest worden geluisterd. Maar ik merk in mijn praktijk dat dat alleen maar tot warrige zittingen leidt. Het omgevingsrecht is echt razend ingewikkeld, maar nog altijd zijn er burgers, stichtingen en verenigingen die zonder advocaat procederen aanspannen. Ze willen hun standpunt kwijt, sturen een brief, die blijkt dan niet in het juridische kader te passen en uiteindelijk krijgen ze een uitspraak die helemaal niet aansluit op wat ze eigenlijk willen vertellen. Ik heb meegemaakt dat een of andere stichting acht keer een bepaald punt naar voren bracht in evenzoveel verschillende procedures. Tijdens het hoger beroep oordeelde de rechter vervolgens dat dit punt helemaal niet naar voren gebracht had kunnen worden. Burgers begrijpen dat niet. Het leidt onnodig tot frustraties.'

In vele zaken zou de bestuursrechter veel vroeger in de procedure regie kunnen voeren door duidelijke vragen te stellen en te bepalen waar het conflict eigenlijk over gaat, denkt Klijn. Het vinden van een gezamenlijke oplossing aan het begin van een proces, leidt tot meer recht voor mensen. De rechter kan daarbij als onpartijdige derde optreden. Nu wordt nog te vaak de beroepsprocedure afgewacht, waardoor kostbare jaren verloren gaan. (Vertegenwoordigers van) burgers krijgen veel, en soms te veel, ruimte. De verwachtingen zouden beter gemanaged kunnen worden.' Meer aandacht in de voorfase van het echte probleem en mogelijke oplossingen, kan dus onnodige (beroeps)procedures voorkomen. Dat betekent wel dat de termijnen wat opgerekt moeten worden. 'Soms is een oplossing heel dichtbij, maar dan zitten we toch vast aan zes weken om beroep in te stellen. Dat is vaak te kort om echt in gesprek te gaan. Overheidsorganen zijn vaak erg reactief en wachten de procedure af. Pas dan komen ze met een verweerschrift of andere stukken. Er wordt vaak niet goed geluisterd, en er is onvoldoende kwaliteit bij veel overheidsorganen. Terwijl de overheid wel de opdracht heeft het maatschappelijk belang te dienen. Laten we met zijn allen, overheid, burgers, advocaten en rechters proberen problemen aan te pakken in plaats van alles in het systeem te duwen. Plan gewoon eerst een gesprek.' De meeste rechters doen wel hun best om binnen het bestaande systeem tot werkbare afspraken te komen, zegt Klijn. 'Ze zijn intrinsiek gemotiveerd om recht te doen aan alle belangen, maar willen niet buiten hun macht treden. In een enkel geval durft een rechter in eerste aanleg wel van de lijn van de afdeling rechtspraak van de Raad van State af te wijken, maar nog te vaak volgen ze de bestaande jurisprudentie. Terwijl

rechters onafhankelijk zijn. Ze mogen zich wel wat meer toe-eigenen.' Het inzetten van gespecialiseerde rechters zou daarbij kunnen helpen. 'Ik verbaas me nog altijd dat rechters moeten rouleren. Wij zijn als advocaten super gespecialiseerd, rechters moeten van alles kunnen. Waarom? Zet de beste mensen met veel ervaring in bij de ingewikkeldste zaken. Ja, dat kan tot tunnelvisie leiden, maar daarop kun je anticiperen door tegenspraak te organiseren. Bij veel organisaties is het inmiddels heel gewoon andere professionals, zoals psychologen, in dienst te hebben om ingesleten patronen in de manier van werken, gedrag en cultuur te bespreken en te veranderen. Dat zou de rechterlijke macht ook eens kunnen overwegen.'